

Økosystembasert forvaltning, eller bare økosystemforvaltning, er et nytt begrep som er tatt i bruk internasjonalt og som stadig oftere dukker opp også i Norge i forbindelse med forvaltningen av våre havområder. Begrepet har røtter blant annet i Biodiversitetskonvensjonen, som også Norge har sluttet seg til. I diskusjonen omkring økosystembasert forvaltning dukker det opp flere nye begreper, som kanskje av og til blir brukt uten at verken brukerne eller tilhørerne/leserne helt vet hva de innebærer. Noen relevante definisjoner er derfor gitt i rammen til høyre.

Ordet ”dynamisk” i definisjonen av økosystem indikerer endring, aktivitet, det vil si at økosystemene er i stadig forandring. Det er viktig å merke seg at økosystemene vil være i forandring også uten menneskelig påvirkning – men forandringene blir kanskje ikke de samme.

”Varer og tjenester” i definisjonen av økosystembasert forvaltning må forstås i aller videste betydning. Vi mennesker, våre samfunn og våre aktiviteter er en del av økosystemene, og vi er avhengige av økosystemene for vår eksistens. Det er likevel ikke meningen med økosystembasert forvaltning at vi skal forvalte alle aspekter av et økosystem – det kan vi ikke – men begrepet innebærer at vi må:

- Forvalte alle menneskelige aktiviteter i økosystemene i sammenheng.
- Styre de menneskelige aktiviteter slik at vi totalt sett får en bærekraftig bruk av økosystemene.
- Skaffe oss kunnskaper om hvordan økosystemene fungerer.
- Ivareta økosystemenes funksjoner, det vil si se til at vi ikke ødelegger næringskjedene fra sollys og planteplankton frem til fisk, sjøpattedyr og fugl.

Hva er det så vi skal forvalte? Viktige aktiviteter i havområdene som må ivaretas og balanseres mot hverandre er fiske og fangst, havbruk, skipsfart, oljevirkosomhet, bruk av havet som resipient (til utslipp) og rekreasjon.

Nøkkelbegrepet i en økosystembasert forvaltning er ”bærekraftig bruk” eller ”bærekraftig utvikling”. I praksis er det hensynet til de levende, fornybare ressursene som bestemmer hva som er bærekraftig bruk. Vi må først og fremst ivareta havområdenes evne til å produsere mat, og andre hensyn må være underordnet dette. Utslippstillatelser for kloakk eller kjemikalier og risiko for oljeutslipp fra skipsfart og oljevirkosomhet må derfor ses i sammenheng med at havet også skal

Hva er et økosystem?

Biodiversitetskonvensjonen definerer økosystem som ”et dynamisk kompleks av planter, dyr og mikroorganismer som i samspill med det ikkelevende miljø utgjør en funksjonell enhet”.

Hva er økosystembasert forvaltning?

En definisjon som har vært brukt av Det internasjonale råd for havforskning er at økosystembasert forvaltning er ”en helhetlig forvaltning av menneskelige aktiviteter basert på kunnskap om økosystemenes virkemåte for å oppnå bærekraftig bruk av varer og tjenester fra økosystemene, og opprettholdelse av deres funksjoner”.

Hva menes med bærekraftig?

Brundtlandkommisjonen (1987) gav følgende definisjon av bærekraftig utvikling: ”en utvikling som ivaretar nåtidens behov uten å stå i veien for at fremtidige generasjoner klarer å ivareta sine”.

Biodiversitetskonvensjonen (1992) brukte en litt mer omstendelig definisjon av bærekraftig bruk: ”bruk av deler av det biologiske mangfold på en måte og i et omfang som ikke fører til reduksjon i mangfoldet over tid, slik at det biologiske mangfold bevarer sin evne til å dekke behovene for denne og fremtidige generasjoner”.

Hva menes med biologisk mangfold?

Biodiversitetskonvensjonen definerer biologisk mangfold (biodiversitet) som ”variasjonene mellom levende organismer på land, i sjøen og i ferskvann, og de økologiske kompleksene som de utgjør deler av. Dette inkluderer mangfold innenfor arter, mellom arter og mellom økosystemer”.

være en matkilde. Likeledes må konsesjoner for havbruk ses i sammenheng med bruken av kystområdene til fiske og rekreasjon.

Ansvarsforholdene i forbindelse med forskjellige typer bruk av havområdene er spredt på en rekke forskjellige organer, innenfor Norge og internasjonalt. En helhetlig forvaltning forutsetter at ansvarsforholdene blir samordnet. I Norge vil det antagelig bli Miljøverndepartementet som samordnet forvaltningen av havområdene.

Både Norge og andre land er nå i ferd med å utforme en praktisk politikk for økosystembasert forvaltning av havområdene. Noen land er kanskje til og med kommet litt lenger enn oss. Det er i prinsippet opp til oss hvordan vi vil utforme vår forvaltning, men det er flere begrensninger vi må ta i betraktning. Alle våre viktigste fiskebestander har et utbredelsesområde som enten strekker seg inn i andre lands økonomiske soner eller/og inn i områder som ligger utenfor alle nasjonale økonomiske soner. Dette betyr at forvaltningen av bestandene må skje i samarbeid med de landene vi deler bestandene med. Havstrømmene langs kysten går stort sett fra sør til nord. Det betyr at utslipp og forurensning fra Nordsjøen transporteres nordover og inn i Barentshavet, og vi er avhengig av landene rundt Nordsjøen for å få iverksatt tiltak for å redusere forurensningen som når våre farvann. Det går også internasjonal skipsfart gjennom våre økonomiske soner, med den mulighet for utslipp og forurensning som følger med, og igjen er vi avhengig av internasjonale avtaler for å regulere disse forurensningskildene.

Noen land er kommet i gang tidligere enn Norge med å utforme et system for helhetlig (økosystembasert) forvaltning av sine havområder.

I USA satser man på gradvis å utvide forvaltningsmålene til også å omfatte økosystemaspekter. Kongressen har vedtatt en lov om bærekraftig fiske, og et panel nedsatt av kongressen har avgitt en rapport om hvordan økosystembasert forvaltning kan innføres. I det nordlige Stillehavet er man begynt å inkludere klimaeffekter på økosystemene i de vitenskapelige råd som blir gitt.

I Canada er det bestemt at fiskeriene skal forvaltes som en del av et integrert forvaltningssystem som omfatter alle menneskelige aktiviteter. Økosystemaspekter skal integreres i forvaltningen og føre-var-prinsippet skal gjelde. Det er startet en prosess for kartlegging av mulige tilnæringsmåter, og integrasjon av fiskeriforvaltningen i en mer omfattende økosystemtilnærming inngår i forvaltningens strategiske planer.

I Australia har innføring av økosystem-mål i forvaltningen karakterisert alle sektorer, inkludert fiskeriforvaltningen, og delstatsregjeringene er pålagt å etablere et representativt system for marine verneområder. Australias nasjonale havpolitikk inneholder prinsipper og planer for integrert forvaltning av havområdene, basert på økosystemenes funksjon, samordnet planlegging og flerbruksforvaltning av havet.

De internasjonale miljøorganisasjonene har aktivt fremmet økosystembasert forvaltning som et begrep og som et mål. Med utgangspunkt i disse organisasjonene er det også dukket opp tanker om å "sertifisere" fiskeprodukter som kommer fra et ansvarlig og bærekraftig fiske, slik at forbrukerne kan velge bort fisk som ikke har slik merking. Minst en organisasjon utsteder i dag et slikt sertifikat, og hvis dette blir en praksis som griper om seg, vil det skape press for å dokumentere at også norske fiskeprodukter kommer fra ansvarlig og bærekraftig fiske eller havbruk. I Norge ser mange produksjon av mat fra havet som den nye vekstindustrien når inntektene fra oljeindustrien etter hvert blir mindre. Vi må derfor være interessert i å sikre bærekraftig bruk av våre havområder og i å oppnå internasjonal forståelse for at vi gjør det.

I norske farvann kan det være aktuelt for forvaltningsformål å definere tre store økosystemer: Nordsjøen, Norskehavet og Barentshavet. I tillegg kommer kystområdene, hvor forvaltningen også må ivareta de muligheter og problemer som knytter seg til havbruk og rekreasjon.

Regjeringen varslet i stortingsmeldingen "Rent og rikt hav"¹ at den ville legge til rette for en langsiktig politikk med sikte på økosystembasert forvaltning av kyst- og havområdene, og at den vil starte med å etablere en helhetlig forvaltningsplan for Barentshavet. Forarbeidene til denne forvaltningsplanen er nå i gang.

Forvaltningsplanen for Barentshavet kan på mange måter oppfattes som et prøveprosjekt, og erfaringene fra arbeidet med den vil få stor betydning for utformingen av fremtidige forvaltningsplaner for Norskehavet, Nordsjøen og kystområdene.

For fiskebestandene i Barentshavet styres forvaltningen av Den blandete norsk-russiske fiskerikommisjon. Kommisjonen vedtok på sitt møte i november 2002 grunnleggende prinsipper for langsiktig forvaltning av de levende ressursene. For torsk og hyse, som er to av de viktigste artene i fisket, vedtok kommisjonen at beskatningsstrategiene må ivareta:

- hensynet til å tilrettelegge for en langsiktig høy avkastning av bestandene
- ønsket om stor grad av stabilitet i TAC (høyeste tillatte fangst) fra år til år
- full utnyttelse av den til enhver tid tilgjengelige informasjon om bestandsutviklingen

Virkemidler som kommisjonen vil bruke i forvaltningen omfatter kvoter, minstemål, maskevidde, sorteringsrist og stenging av områder.

I Nordsjøen bestemmes forvaltningen av Norge og EU i fellesskap. Miljøvernministrene fra landene rundt Nordsjøen møttes til den femte nordsjøkonferansen i mars 2002, og deklarasjonen fra møtet uttrykker enighet om å bruke en økosystembasert tilnærming for å forvalte alle menneskelige aktiviteter som berører Nordsjøen på en måte som bevarer det biologiske mangfold og sikrer bærekraftig utvikling.

¹ St.meld. nr. 12 (2001-2002).